

do profesora medycyny Richarda Toellnera, patronującego fundacji, doglądającej „złotej jesieni” wybitnych naukowców i intelektualistów, na marginesie lektury dzieła o postaciach kobiecych w europejskim dramacie XVII w. (*Stärke, Dein Name sei Weib! Bühnenfiguren des 17. Jahrhunderts*), ostatniej monografii ponad osiemdziesięcioletniej wielkiej badaczki europejskiego baroku: „Wspomnienia, które mogła była spisać w Wolfenbüttel oraz całe jej dzieło, oddają obraz uczonej, która – choć przez dokonane ręką niemiecką zbrodnie Niemców głęboko ugodzona – nieprzerwanie zachowała niewzruszoną wierność oraz sympatię dla kultury niemieckiej oraz dla niemieckiego języka”.

Hubert Orłowski

### ANDRZEJ BROŻEK (1933-1994)

U schyłku stycznia 1994 r. środowisko historyków polskich poraziła wiadomość o śmierci prof. dra hab. Andrzeja Brożka – wybitnego znawcy społecznych i gospodarczych dziejów Polski XIX i XX w., dociekliwego badacza dziejów emigracji polskiej oraz stosunków polsko-niemieckich, autora cenionych rozpraw naukowych, członka wielu krajowych i zagranicznych towarzystw naukowych, w tym również Towarzystwa Instytut Zachodni w Poznaniu.

Andrzej Brożek, syn Karola i Stefanii z domu Knapik, urodził się 10 listopada 1933 r. w Katowicach. Tam też ukończył szkołę podstawową, a następnie uczęszczał do Prywatnego Katolickiego Gimnazjum i Liceum Męskiego im. św. Jacka. W 1950 r. jako ekstern zdał egzamin dojrzałości i podjął studia w zakresie nauk ekonomicznych oraz historii gospodarczej – najpierw w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Katowicach, a następnie na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie w 1955 r. uzyskał, pod kierunkiem profesora Witolda Kuli, stopień magistra.

Po ukończeniu studiów uniwersyteckich w 1955 r. podjął pracę na stanowisku asystenta w swojej macierzystej uczelni w Katowicach, a już rok później awansował na stanowisko starszego asystenta. Podjęte przez Niego studia nad zjawiskiem napływu robotników z ziem polskich, znajdujących się pod panowaniem rosyjskim i austriackim na teren Górnego Śląska, dały podstawę do opracowania dysertacji doktorskiej, którą przygotowywał w seminarium historii społeczno-gospodarczej prowadzonym przez Witolda Kulę. Na podstawie tej rozprawy doktoryzował się w 1961 r. w Instytucie Historii PAN w Warszawie. Praca doktorska stanowiła trzon dwóch odrębnych Jego publikacji książkowych: *Wysiedlenia Polaków z Górnego Śląska przez Bismarcka 1885-1887* (1963) i *Robotnicy spoza zaboru pruskiego w przemyśle na Górnym Śląsku (1870-1914)* (1966).

Po uzyskaniu stopnia doktora zatrudniony został na stanowisku adiunkta w opolskiej filii katowickiej WSE, a następnie pracował w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu. Prowadził tam wykłady z historii Polski okresu od powstania styczniowego do wybuchu II wojny światowej. Jednocześnie uczestniczył w wielu projektach i działaniach naukowych organizowanych przez Śląski Instytut Naukowy w Katowicach oraz Instytut Śląski w Opolu. Spośród tych inicjatyw naukowych na szczególną uwagę zasługują interdyscyplinarne badania nad integracją przesiedleńców niemieckich po II wojnie światowej. Rezultatem tych badań była książka opracowana wspólnie z Józefem Kokotem: *Integracja przesiedleńców w Niemczech po II wojnie światowej* (1966).

Kontynuacja badań nad zjawiskiem migracji z ziem polskich znajdujących się w XIX i XX w. pod panowaniem niemieckim doprowadziła do powstania kolejnych Jego publikacji książkowych. *Ostflucht na Śląsku* (1968) oraz *Problematyka narodowościowa Ostflucht na Śląsku* (1969). Pierwsza z wymienionych prac, traktująca o społeczno-gospodarczych aspektach odpływu ludności ze Śląska do zachodnich i centralnych prowincji Niemiec, stała się podstawą Jego habilitacji

w Instytucie Historii PAN w Warszawie w czerwcu 1968 r. Rok później, jesienią 1969 r., został powołany na stanowisko docenta w WSP w Opolu. Stanowisko to piastował do marca 1976 r., a więc do czasu, gdy otrzymał stopień naukowy profesora nadzwyczajnego w opolskiej WSP.

Kolejne rozszerzenie zainteresowań badawczych w zakresie problematyki migracji ludności polskiej na Śląsku wyznaczyły badania nad początkami wychodźstwa z tego terenu do Stanów Zjednoczonych. Pierwszy plon tych badań został przedstawiony podczas dorocznego kongresu *Polish American Historical Association* w Nowym Orleanie w 1972 r. W tym samym roku opublikowana została książka: *Ślązacy w Teksasie*, która przysporzyła autorowi wiele uznania w środowisku badaczy dziejów Polonii amerykańskiej, a władze *PAHA* powołały Go na członka korespondenta swojego towarzystwa. Dalsze badania nad dziejami wychodźstwa polskiego do Stanów Zjednoczonych zaowocowały natomiast publikacją: *Polonia amerykańska 1854-1939* (1977). Praca ta w 1985 r. została opublikowana także w wersji angielskiej. W 1993 r., w uznaniu wartości Jego badań, *PAHA* nadało mu nagrodę i medal „Mieczysław Haiman Award for sustained contribution to the study of the Polish American Group in the United States”. Niestety, nagrody tej nie zdążył już odebrać.

Powołany w 1979 r. na stanowisko profesora nadzwyczajnego w Instytucie Badań Polonijnych Uniwersytetu Jagiellońskiego, prowadził tam wykłady z historii Polski dla studentów zagranicznych oraz z historii emigracji polskiej i skupisk polonijnych dla studentów polskich. Jego wykłady w języku angielskim i niemieckim znalazły odbicie w publikacjach: *The History of Poland. A Guide for English-speaking Students* (1985) oraz *Geschichte Polens. Ein Leitfaden für deutschsprachige Studenten* (1988). Ostatnią swoją książkę *Niemcy zagraniczni w polityce kolonizacji pruskich prowincji wschodnich 1866-1918* (Poznań 1990) poświęcił natomiast problemowi prusko-niemieckich działań, mających na celu sprowadzenie i osiedlenie Niemców z Rosji oraz z Austro-Węgier w ówczesnych wschodnich prowincjach Prus – poznańskiej i zachodniopruskiej.

Jego kompetencje naukowe doceniano zarówno w środowisku historyków polskich, jak i w środowiskach zagranicznych. Znajdowało to swój wyraz w powoływaniu Go w skład różnych gremiów naukowych, towarzystw historycznych, a także w powierzaniu Mu odpowiedzialnych funkcji. I tak, był m.in. członkiem Kuratorium *Internationales Institut für Nationalitätenrecht und Regionalforschung* w Monachium, przewodniczącym Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, członkiem-założycielem i pierwszym przewodniczącym *Societatis Scientiis Favendis Silesiae Superioris* w Katowicach, członkiem Kuratorium Instytutu Zachodniego w Poznaniu, przewodniczącym Rady Naukowej Instytutu Śląskiego w Opolu, przewodniczącym Rady Naukowej Śląskiego Instytutu Naukowego w Katowicach, członkiem Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego, członkiem korespondentem *Polish American Historical Association*, członkiem *Commission of History of International Relations* w Mediolanie, a także Komitetu Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk, Komitetu Badań nad Polonią PAN, Rady Naukowej Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Uznanie dla Jego wiedzy oraz umiejętności jej przekazywania znajdowały wyraz w zaproszeniach na konferencje i sympozja naukowe – tak krajowe, jak i zagraniczne, a także na wykłady gościnne. W semestrze jesiennym 1985 r. przebywał na zaproszenie *Institut für Europäische Studien* w Wiedniu, gdzie wygłosił serię wykładów z zakresu historii Europy Środkowo-Wschodniej, a w semestrze jesiennym 1993 r. wykladał gościnnie historię Polski na uniwersytecie w Lüneburgu. Tam też zmarł niespodziewanie 20 stycznia 1994 r.

W pamięci przyjaciół, kolegów oraz uczniów pozostanie na zawsze jako człowiek życzliwy i serdeczny, do którego w każdej niemal chwili można było zwrócić się o pomoc lub poradę, choć jednocześnie – jako człowiek stawiający wysokie wymagania tak sobie, jak i bliskim. Jego odejście w oczywisty sposób zubożyło polską naukę. Zubożyło również i tych, którzy znali Go i z Nim współpracowali.

Piotr Kraszewski